

УДК 159.9:005.52+159.947

Жилін Михайло Володимирович

доктор філософії за спеціальністю психологія, доцент
доцент кафедри практичної психології
Одеський національний морський університет, Україна

Zhylin Mykhailo

Doctor of Philosophy in Psychology, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Practical Psychology
Odesa National Maritime University, Ukraine
ORCID: 0000-0003-2898-4403

[https://doi.org/10.60022/3\(2\)-13-GF](https://doi.org/10.60022/3(2)-13-GF)

ІНТЕГРАЦІЯ ТЕОРІЇ ПОЛЯ КУРТА ЛЕВІНА В СУЧАСНІ МОДЕЛІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

INTEGRATION OF KURT LEWIN'S FIELD THEORY INTO MODERN DECISION-MAKING MODELS

Анотація. Теорія поля Курта Левіна, у межах якої поведінку особистості розглядають як результат взаємодії індивіда та середовища, має значний потенціал для поглиблення розуміння процесу прийняття рішень. Її інтеграція в сучасні психологічні моделі дозволяє підвищити точність прогнозування поведінкових реакцій, оптимізувати рівень міжособистісних відносин і сприяти розумінню людиною чинників, які впливають на її вибір.

Мета статті полягає в аналізі потенціалу застосування положень теорії психологічного поля К. Левіна у процесі прийняття рішень.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є наукові праці українських і зарубіжних учених, присвячені проблематиці прийняття рішень та концепції К. Левіна. Для їх опрацювання застосовано методи теоретичного узагальнення, групування, аналізу, синтезу, систематизації, а також метод графічного аналізу.

Результати. Прийняття рішень визначено як усвідомлений особистісний акт, спрямований на формування плану дій задля досягнення індивідуальних цілей із урахуванням доступної інформації про переваги та ризики вибору. На основі положень теорії поля запропоновано доповнення до наявних моделей прийняття рішень. Зокрема, у різних підходах рекомендовано враховувати феномен квазіпотреб як ключову мотиваційну детермінанту. У моделі інтуїтивного прийняття рішень акцентовано на необхідності врахування не лише минулого досвіду, а й уявлень особистості про минуле, теперішнє та майбутнє, які формують її психологічне поле. Для теорій прийняття рішень, зокрема теорії каяття доцільно враховувати позитивну або негативну валентність об'єктів вибору. У межах модифікованої карнегійської моделі, яка пояснює залежність рішень від рівня невизначеності, особливостей інтерпретації результатів і соціальних характеристик індивіда, запропоновано доповнення поняттями напруги, квазіпотреби та ретрогресії (регресії). Вони зумовлюють здатність особистості долати напруження у процесі вибору. Крім того, сформовано схему прийняття рішень у межах геїтальт-підходу.

Перспективи подальших досліджень полягають в уточненні запропонованих теоретичних положень, перевірці їхньої ефективності у практичних моделях прийняття рішень, а також в аналізі сприйняття та оцінки вибраного рішення після його реалізації.

Ключові слова: життєвий простір, психологічне поле, прийняття рішень, геїтальт-підхід, квазіпотреби.

Abstract. Kurt Lewin's field theory, within which personality behavior is examined as the result of interaction between the individual and environment, has significant potential for deepening understanding of the decision-making process. Its integration into contemporary psychological models allows for increased

accuracy in predicting behavioral responses, optimizing the level of interpersonal relationships, and facilitating individual understanding of factors that influence their choices.

The aim of the article is to analyze the potential application of K. Lewin's psychological field theory provisions in the decision-making process.

Materials and methods. The research materials consist of scholarly works by Ukrainian and foreign scientists devoted to decision-making problems and K. Lewin's concept. Methods of theoretical generalization, grouping, analysis, synthesis, systematization, and graphical analysis were applied for their processing.

Results. Decision-making has been defined as a conscious personal act aimed at forming an action plan to achieve individual goals while considering available information about the advantages and risks of choice. Based on field theory provisions, additions to existing decision-making models have been proposed. Specifically, various approaches recommend considering the phenomenon of quasi-needs as a key motivational determinant. In the intuitive decision-making model, emphasis is placed on the necessity of considering not only past experience but also the individual's conceptions of past, present, and future, which form their psychological field. For decision-making theories, particularly regret theory, it is advisable to consider the positive or negative valence of choice objects. Within the modified Carnegie model, which explains the dependence of decisions on the level of uncertainty, features of results interpretation, and social characteristics of the individual, additions have been proposed with the concepts of tension, quasi-needs, and retrogression (regression). These determine the individual's ability to overcome tension in the choice process. Additionally, a decision-making scheme within the Gestalt approach has been formulated.

Prospects for further research lie in refining the proposed theoretical provisions, testing their effectiveness in practical decision-making models, and analyzing the perception and evaluation of the chosen decision after its implementation.

Keywords: *life space, psychological field, decision-making, Gestalt approach, quasi-needs.*

Постановка проблеми. Людина щоденно здійснює широкий спектр дій, постійно стикаючись із необхідністю вибору – від незначних рішень до таких, що мають вагомий наслідок. В умовах динамічних соціальних і технологічних змін особливої актуальності набуває проблема ефективного прийняття рішень як на індивідуальному, так і на колективному рівнях. Саме тому вивчення психологічних механізмів цього процесу є важливим напрямом сучасних міждисциплінарних досліджень.

У цьому контексті значну наукову цінність становить теорія поля Курта Левіна, згідно з якою поведінка індивіда визначається взаємодією особистості та середовища [1]. Такий підхід передбачає розгляд суб'єкта не ізольовано, а як елемент системи, у межах якої його мотиваційні, когнітивні та емоційні характеристики формуються під впливом зовнішніх чинників.

З наукового погляду інтеграція теоретичних положень К. Левіна у сучасні психологічні моделі прийняття рішень дає змогу врахувати максимально широкий спектр детермінант, що впливають на вибір людини. Виявлення таких чинників сприятиме розробленню моделей прогнозування поведінки в різних контекстах, підвищенню ефективності психотерапевтичних і консультативних практик, а також оптимізації процесів соціальної взаємодії.

З практичного погляду впровадження ідей К. Левіна у психологічні концепції прийняття рішень може слугувати підґрунтям для вдосконалення середовища функціонування особистості, підвищення рівня її адаптації, стресостійкості та здатності до конструктивного реагування на зміни. Така інтеграція має потенціал покращити якість міжособистісної комунікації, сприяти розвитку стратегічного мислення та оптимізації соціальної взаємодії у системі «людина – людина». З огляду на це, дослідження психологічних механізмів процесу прийняття рішень набуває особливої теоретичної та прикладної значущості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблема процесу прийняття рішень у межах гештальт-підходу посідає важливе місце в сучасній психології. Цей підхід розглядає прийняття рішень як динамічний процес усвідомлення людиною власних потреб, емоцій і внутрішніх суперечностей, що актуалізуються у певному життєвому контексті. У розвитку наукових уявлень про цю проблематику можна виокремити три основні етапи. Перший охоплює 1950–1970-ті роки, коли формувалися уявлення про цілісне сприйняття ситуації та орієнтацію людини на контекст «тут і тепер». Другий етап, що тривав у 1980–2000-х роках, характеризується зосередженням на ролі внутрішніх конфліктів і феномені незавершених гештальтів у процесі прийняття рішень. Третій, сучасний етап, відзначається інтеграцією у гештальт-підхід когнітивних і екзистенційних моделей, а також осмисленням впливу рефлексії, емоцій та особистісної відповідальності на результат прийнятого рішення [1; 3–10]. У цьому контексті теорія поля Курта Левіна, що трактує поведінку як функцію

взаємодії особистості й оточення, набуває нового аналітичного потенціалу. Вона дає змогу пояснити процес ухвалення рішень не лише як реакцію на зовнішні стимули, а як результат динамічної рівноваги між квазіпотребами суб'єкта та структурою його психологічного простору.

У сучасних когнітивно-психологічних дослідженнях спостерігається посилення інтересу до інтеграції положень теорії поля Курта Левіна, згідно з якою поведінка особистості визначається взаємодією квазіпотреб суб'єкта та характеристик середовища. У цьому контексті Л. Ізаксон (L. Izakson), Й. Зеєві (Y. Zeevi) та Д. Леві (D. Levy) досліджують привабливість вибору залежно від ступеня наближеності цілей до ціннісних орієнтирів індивіда. Виявлено, що альтернатива стає привабливішою, коли мета та очікувані вигоди перебувають у ціннісній відповідності. Отже, урахування потреб і мотиваційних детермінант, які формують суб'єктивне сприйняття привабливості вибору, дає змогу поглибити розуміння динаміки поведінки у процесі прийняття рішень, що безпосередньо корелює з базовими положеннями теорії поля Левіна.

У сучасних наукових працях прийняття рішення розглядається як усвідомлений процес вибору, що ґрунтується на інформації, якою володіє суб'єкт у момент ухвалення. Такий підхід підкреслює необхідність урахування взаємозв'язку між індивідуально-психологічними характеристиками особистості, її соціальним оточенням і попереднім досвідом, які визначають специфіку когнітивної та мотиваційної структури процесу вибору [3; 4; 5]. Отже, процес прийняття рішень доцільно розглядати як багатofакторну динамічну систему, у межах якої відбувається взаємодія психологічних, соціальних і середовищних чинників, що комплексно зумовлюють характер і результат вибору.

У межах різних теорій прийняття рішень простежується звернення до ідей теорії поля, зокрема щодо впливу середовища на поведінкові акти індивіда. Водночас окремі базові поняття та методологічні засади цієї теорії залишаються недостатньо інтегрованими у сучасні психологічні моделі прийняття рішень [5; 6]. Це зумовлює потребу у систематичному переосмисленні й адаптації левінівських концептів до сучасних підходів, орієнтованих на пояснення динаміки взаємодії особистості та середовища у процесі вибору.

Сучасні модифікації моделей прийняття рішень, зокрема карнегійська модель, акцентують на важливості урахування соціальних характеристик індивіда, умов ухвалення рішення та особливостей інтерпретації ситуації [8]. У таких підходах підкреслюється, що ефективність процесу прийняття рішень визначається не лише раціональними чинниками, а й соціальним контекстом, у якому діє суб'єкт, а також його самоусвідомленням у структурі міжособистісних відносин. З огляду на це, проблема взаємозв'язку «людина – соціум» посідає центральне місце в дослідженнях механізмів прийняття рішень і потребує поглибленого аналізу з боку сучасних науковців.

Теорію поля доцільно розглядати у контексті соціальних змін, оскільки доведено, що врахування її ключових положень дає змогу прогнозувати поведінку людини в соціальному середовищі. Окремі дослідники наголошують також на важливому значенні теорії поля в психотерапевтичній практиці [8; 9]. Попри це, протягом останніх п'яти років з'явилося небагато праць, у яких би ідеї К. Левіна впроваджувалися безпосередньо в моделі прийняття рішень. Водночас наявні емпіричні дані, що підтверджують роль теорії поля у прогнозуванні соціальної поведінки та динаміки соціальних процесів, засвідчують доцільність її використання в контексті дослідження механізмів прийняття рішень. З огляду на це, у сучасному науковому дискурсі актуальним залишається вивчення можливостей інтеграції ідей К. Левіна з концептуальними підходами до аналізу процесу прийняття рішень.

Метою статті є аналіз потенціалу застосування положень теорії психологічного поля у процесі прийняття рішень.

Виклад основного матеріалу. Проблема прийняття рішень у психології належить до числа фундаментальних і широко досліджуваних. У межах гештальт-підходу прийняття рішень розглядають як усвідомлений процес, що спирається на попередній досвід. Прийняття рішення націлене на завершення незавершених гештальтів за умови відносно високих рівнів психологічного напруження. У межах цього підходу акцент робиться на цілісності психічного функціонування, яка визначає структуру психологічного буття особистості.

У вітчизняній психологічній науці поняття «прийняття рішень» трактується по-різному. Зокрема, Я. Д. Короход визначає його як акт, що формує послідовність дій, спрямованих на досягнення мети, й базується на перетворенні інформації про ситуацію [3, с. 275]. Водночас Г. О. Горбань розглядає прийняття рішень як систему психологічної активності, яка долає невизначеність ситуації через усвідомлення та вибір певної ідеї з кількох альтернатив із урахуванням можливих наслідків [4, с. 11].

На основі узагальнення цих підходів прийняття рішень можна визначити як усвідомлений особистісний акт, спрямований на формування плану дій для досягнення індивідуальних цілей із урахуванням наявної інформації про потенційні переваги й ризики кожного варіанта вибору.

У сучасних когнітивно-поведінкових дослідженнях вибору Л. Ізаксон (L. Izakson) та колеги дійшли висновку, що перцептивний і ціннісний аспекти прийняття рішення істотно залежать від контексту, у якому воно відбувається. Дослідники підкреслили, що будь-яке рішення – від елементарного до складного – формується під впливом навколишнього середовища [2, с. 2–3]. Це положення узгоджується з ідеями теорії поля Курта Левіна, згідно з якими поведінка людини визначається поточним станом психологічного поля. У цьому контексті життєвий простір особистості включає саму людину та її психологічне оточення, що відображає не лише об'єктивні умови, а й їх суб'єктивне сприйняття [1, с. 11].

Дослідження Л. Ізаксон (L. Izakson) і співавторів базувалося на припущенні, що вибір не є привабливим для індивіда, якщо мета та очікувані вигоди ціннісно віддалені одна від одної. Автори виявили, що рішення особистості зумовлюється взаємозв'язком між психологічною близькістю до мети та її цінністю, тобто рівнем привабливості вибору [2, с. 1–3; 14–18]. З огляду на положення теорії поля К. Левіна, у ситуації, коли особа, імовірно, має дві позитивні альтернативи, вибір між ними може супроводжуватися внутрішнім конфліктом. Причиною конфлікту, скоріше за все, є не різниця у привабливості варіантів, а суперечність між ними у межах психологічного простору індивіда. У процесі конфлікту об'єкт вибору наближається до центру поля прийняття рішення, а сам акт вибору набуває валентності не щодо зовнішніх обставин, а стосовно внутрішніх змін, які відбуваються в особистості під час прийняття рішення [1, с. 10–30]. Психологічна напруга, що супроводжує цей конфлікт, зумовлюється дією квазіпотреб, які формують мотиваційну динаміку поведінки індивіда [1, с. 32].

Ситуацію вибору між двома позитивними альтернативами можна порівняти з висловом Юлія Цезаря – «перейти Рубікон», який метафорично позначає ухвалення складного й потенційно доленосного рішення [16, с. 8]. Сам процес прийняття рішення нерідко є психологічно напруженим і викликає внутрішній опір, проте після остаточного вибору доцільно зосередитися на його реалізації. Згідно з поглядами К. Левіна, поведінка людини, а відтак і характер її вибору, визначається не лише конкретною ситуацією в момент прийняття рішення, а й очікуваннями, спрямованими у майбутнє [1, с. 95]. Отже, можна припустити, що з-поміж кількох альтернатив індивід надає перевагу тій, яка є найбільш корисною для формування бажаного образу власного майбутнього.

Для досягнення мети дослідження – інтеграції положень теорії психологічного поля К. Левіна з моделями прийняття рішень – проаналізуємо низку теоретичних підходів. Спочатку буде розкрито сутність кожної моделі, після чого розглянемо можливості їх доповнення положеннями теорії К. Левіна.

Насамперед проаналізуємо основні положення теорії інтуїтивного прийняття рішень Д. Аріелі (D. Ariely), теорії прийняття рішень Д. Канемана (D. Kahneman) та А. Тверські (A. Tversky), теорії каяття Г. Лумса (G. Loomes) і Р. Сагдена (R. Sugden), теорії очікуваної корисності Дж. С. Б. Т. Еванса (J. S. B. T. Evans), а також модифікацію моделі прийняття рішень Карнегі, запропоновану П. Г. Аудіа (P. G. Audia) та С. Бріоном (S. Brion) [5; 6; 7].

У моделі інтуїтивного прийняття рішень, розробленій Д. Аріелі (D. Ariely), передбачено швидке формування рішення на основі інтуїції та попереднього досвіду. У межах цієї моделі аналітичне мислення практично не задіяне, адже головним механізмом вибору виступають автоматизовані когнітивно-емоційні реакції. Такий тип прийняття рішень характерний для ситуацій із високим рівнем невизначеності, коли час для рефлексії обмежений.

Ключовим чинником у моделі Д. Аріелі є інтуїція та несвідомі когнітивні процеси, які відбуваються поза сферою раціонального контролю. Учений наголошував, що емоційні стани впливають на поведінку людини, навіть якщо цей вплив не усвідомлюється [5, с. 97]. Особливістю інтуїтивного прийняття рішень є обмежена кількість альтернатив: зазвичай суб'єкт обирає між двома або кількома можливими варіантами дії.

На наш погляд цю модель доцільно доповнити положеннями теорії поля К. Левіна (K. Lewin), відповідно до якої у психологічному полі людини не існує розмежування між минулим, теперішнім і майбутнім. Усі ці часові площини співіснують у єдиному життєвому просторі, що визначає спосіб сприйняття ситуації та напрям ухвалення рішення (рис. 1).

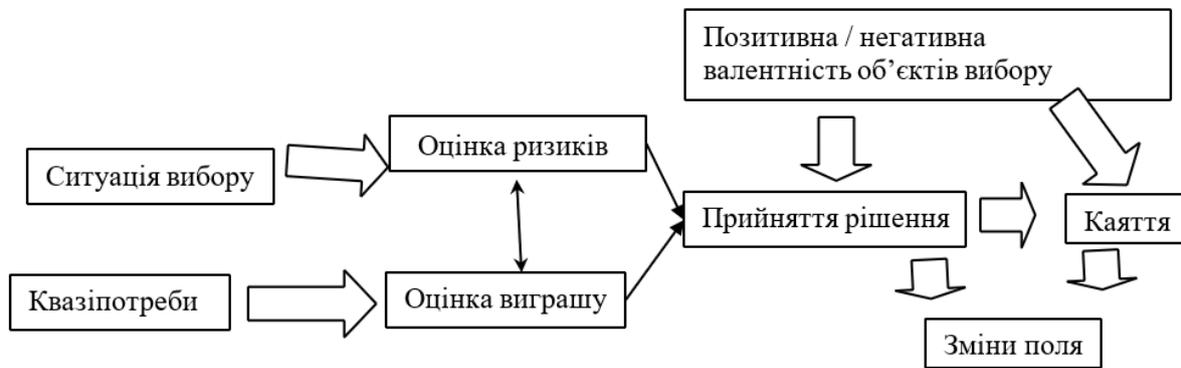

Рис. 1. Доповнення моделі інтуїтивного прийняття рішень Д. Аріелі окремими положеннями К. Левіна
Джерело: сформовано автором на основі даних [5, с. 97; 1, с.95-96]

Згідно з рис. 1, у будь-якій ситуації вибору присутні потреби індивіда, серед яких особливе місце посідають його актуальні квазіпотреби – соціально зумовлені ситуативні потреби, що виникають у конкретному контексті діяльності й відповідають особистісним цілям індивіда [1; 8]. Саме вони, у поєднанні з попереднім досвідом, визначають характер прийнятого рішення. Відповідно до концепції К. Левіна (K. Lewin), формування досвіду особистості зумовлюється взаємодією психологічного минулого, теперішнього та майбутнього, які співіснують у межах її життєвого простору й закарбовуються у структурі психологічного поля. Ухвалене рішення, у свою чергу, трансформує це поле, змінюючи систему внутрішніх зв'язків між потребами, цілями та мотивами індивіда.

У моделі прийняття рішень, розробленій Д. Канеманом (D. Kahneman) та А. Тверські (A. Tversky), виокремлено дві взаємопов'язані системи – інтуїтивну (емоційну) та аналітичну (раціональну). Обидві системи функціонують одночасно, однак у різних контекстах переважає та чи інша. Дослідники підкреслюють, що люди схильні частіше обирати альтернативи, які зменшують ризик втрат, навіть якщо це передбачає нижчий потенціал виграшу [5, с. 97].

На наш погляд, цю модель доцільно доповнити положеннями теорії поля К. Левіна, відповідно до яких процес прийняття рішень залежить від змісту психологічного поля індивіда в конкретний момент часу. У цьому контексті під час оцінювання можливих виграшів і збитків людина аналізує валентність об'єкта вибору, що визначається його значущістю у структурі особистісних потреб та цілей (рис. 2) [1; 5; 8–14; 17].

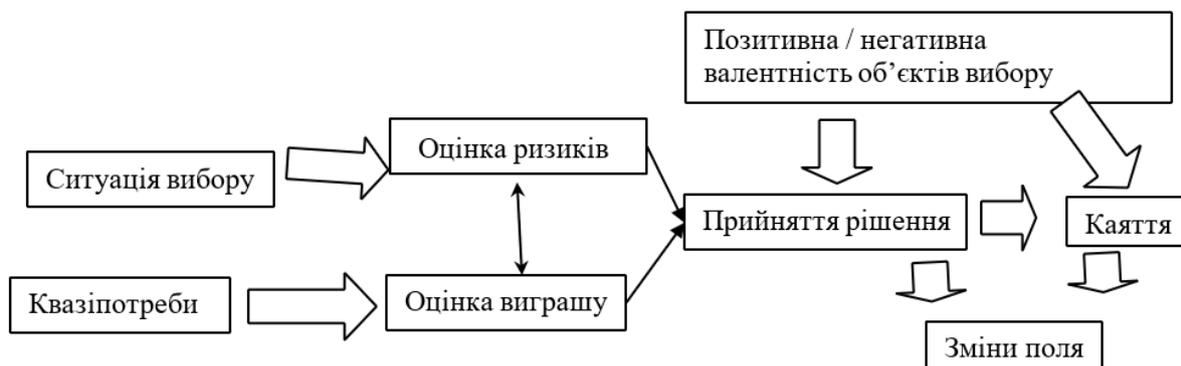

Рис. 2. Доповнення теорії прийняття рішень, розробленої Д. Канеманом та А. Тверским, і теорії каяття Г. Лумса і Р. Сагдена окремими положеннями К. Левіна
Джерело: сформовано автором на основі даних [1, с.11–90; 5, с. 97–98; 8, с. 32–41; 9, с. 1667–1669; 11, с. 619–621; 12, с. 71–80; 13 с. 120–130; 14, с. 18–22]

Згідно з рис. 2, на вибір людини в певній ситуації впливають її квазіпотреби, що відображають актуальні бажання та мотиви діяльності. Відповідно до цих квазіпотреб і власних особистісних характеристик індивід оцінює потенційні вигоди й ризики, пов'язані з прийняттям рішення. У цей момент, згідно з ідеями К. Левіна, людина визначає позитивну або негативну валентність об'єктів, між якими здійснюється вибір. Водночас прийняте рішення надалі може змінювати її психологічне поле.

У межах теорії каяття Г. Лумса і Р. Сагдена зазначено, що після ухвалення рішення в окремих випадках виникає внутрішній конфлікт, адже індивід може відчувати жаль, навіть якщо рішення було оптимальним у конкретних умовах [5, с. 97]. Імовірно, що за хибного оцінювання валентності об'єкта та остаточного прийняття рішення особа переживатиме каяття й шкодуватиме про свій вибір. При чому, варто розуміти, що в один момент часу залежно від психологічного стану, впливу оточення та інформації в момент вибору людина може прийняти рішення, а з часом після зміни ситуації, власного психічного стану оцінити це рішення як невірне та пережити каяття. Цей підхід узгоджується з теорією очікуваної корисності Дж. С. Б. Т. Еванса, який наголошує, що під час прийняття рішень людина оцінює очікувану користь кожного можливого варіанта й обирає той, що забезпечує найбільшу вигоду. Водночас зазначена модель не враховує впливу емоційних чинників життєдіяльності людини [6, с. 91–92]. Позитивна та негативна валентність об'єкта певною мірою відображає його корисність для індивіда й здатність задовольнити його квазіпотреби.

Інший підхід до процесу прийняття рішень подано в дослідженні П. Г. Аудіа та С. Бріона, які запропонували модифікацію моделі прийняття рішень, розробленої в межах Карнегі-підходу. У цій моделі самоствердження розглядається як чинник, що впливає на оцінювання невизначених ситуацій і, відповідно, на вибір рішення. На характер прийняття рішення впливають інтерпретація ситуації та очікувані результати, які залежать від ставлення особи до себе та рівня її самооцінки.

Водночас інтерпретація ситуації перебуває під впливом невизначеності (зумовленої множинністю можливих цілей і результатів) та соціальної належності людини, що ухвалює рішення, зокрема її статі, соціального статусу й інших характеристик. Спосіб тлумачення ситуації та її можливих наслідків зумовлює кінцевий результат – прийняття наявного рішення або пошук альтернативних варіантів. З огляду на це, автори моделі зазначають, що жінки та особи з відносно низьким соціальним статусом характеризуються меншою впевненістю у власних можливостях, що впливає на особливості їхнього процесу прийняття рішень [7, с. 9].

Самоствердження або самооцінка активізуються у відповідь на сприйняття загрози позитивному образу Я, що виникає внаслідок особистої залученості до прийняття рішення за умов відчуття власної суб'єктивної низької ефективності у вирішенні питання. Високий рівень самоствердження чи самооцінки зумовлює більш позитивне оцінювання результатів діяльності порівняно з нейтральним спостерігачем. У ситуації усвідомлення низької суб'єктивної ефективності у вирішенні питання за умов невизначеності індивід прагне скоригувати ухвалене рішення або знайти його альтернативні варіанти. З огляду на це, поєднання запропонованої моделі з ідеями К. Левіна дає підстави стверджувати, що процес прийняття рішень відбувається під впливом індивідуальних характеристик особистісного поля. На рис. 3 подано модифікацію моделі П. Г. Аудіа та С. Бріона, адаптовану з урахуванням окремих положень теорії поля К. Левіна.

Рис. 3. Зміни в моделі П. Г. Аудіа та С. Бріона відповідно до окремих ідей К. Левіна
 Джерело: [1, с. 10–115; 7, с. 9; 3, с. 97; 8, с. 32–41; 9, с. 1667–1669;
 11, с. 619–621; 12, с. 71–80; 16, с. 22–28]

Відповідно до рис. 3, у процесі прийняття рішень особи з високим рівнем самоствердження та самооцінки за умов невизначеності можуть демонструвати ретрорегресію – повернення до попереднього досвіду поведінки або тільки освоєної форми поведінки, які покликані забезпечувати психологічну стабільність [1, с. 114-115]. Натомість особи з низьким рівнем самоствердження та самооцінки в аналогічних ситуаціях схильні до регресії – повернення до більш примітивних форм поведінки. У обох випадках ці реакції постають як спроба знизити внутрішню напругу, що зростає під впливом невизначеності.

Психологічна напруга формується під дією різних квазіпотреб, відносно низького соціального статусу та інших чинників, які зменшують суб'єктивну відчуту цінність особи в очах соціального оточення. Як свідчать попередні дослідження, різні квазіпотреби, що активізуються в умовах вибору, зумовлюють підвищення рівня психологічної напруги. Відносно низький соціальний статус, стигматизація за певною ознакою чи фізичною характеристикою можуть поглиблювати ці прояви, посилюючи психологічний дискомфорт.

Підвищене психологічне напруження здатне спричиняти регресивні або ретрорегресивні реакції залежно від структури психологічного поля особистості та її самооцінки. У свою чергу, такі реакції впливають на інтерпретацію й оцінювання результатів прийнятого рішення, визначаючи подальшу поведінку індивіда [1, с. 95; 7, с. 9].

Наші модифікації моделей прийняття рішень (див. рис. 1–3) не можна повною мірою осмислити без урахування ключових положень гештальт-підходу. Для пояснення того, як особистість ухвалює рішення в контексті ідей К. Левіна, важливим є поняття межі контакту.

Межа контакту – це область, у якій особистість перебуває в динамічному взаємозв'язку з навколишнім світом. Вона позначає умовну лінію розмежування між «Я» індивіда та зовнішнім середовищем. На наш погляд, вибір здійснюється саме на цій межі: ухвалюючи рішення, особа спирається на власні квазіпотреби та мотиви, але водночас враховує вплив довкілля, що входить до її психологічного поля. У момент взаємодії з фігурою або під час задоволення цих потреб відбувається перетин цієї межі контакту [1; 15; 16, с. 22–23].

Теорія К. Левіна через поняття «поля» засвідчує, що поведінка, а відтак і вибір, не є лише результатом особистісних характеристик, а постають як функціональний вияв ситуаційного контексту, у межах якого діє людина [1; 8, с. 30; 12].

У ситуаціях прийняття рішень, згідно з підходом К. Левіна, варто враховувати, що людина завжди перебуває в життєвому просторі – динамічному полі, яке постійно змінюється, охоплює весь попередній досвід і визначає поведінку в кожен момент часу [8, с. 32; 10]. Отже, під час аналізу психологічних механізмів прийняття рішень необхідно брати до уваги особливості життєвої ситуації людини в конкретний момент часу, адже саме накопичений досвід зумовлює характер її вибору.

Розглядаючи зміни в моделях прийняття рішень (рис. 1–3), слід урахувувати, що життєве поле, яке включає саму особистість і її довкілля, структурно поділяється на регіони. Інакше кажучи, у психологічному полі людини виокремлюються центральні та периферичні регіони. Ці регіони є квазісоціальними утвореннями, розмежованими межами з різним ступенем проникності. Доступність певних регіонів поля для особистості визначається наявністю зовнішніх бар'єрів або обмеженням її фізичних та ментальних ресурсів [8, с. 33].

Крім того, відповідно до уявлень К. Левіна, усі об'єкти зовнішнього світу – як люди, так і предмети – мають певні характеристики, що спонукають до активізації поведінки. Такі властивості об'єктів він окреслює поняттям валентності, тобто здатності предмета або явища викликати тенденцію до дії. Валентність може бути позитивною або негативною, різною за силою, оскільки залежить від рівня внутрішньої напруги людини [8, с. 33].

Валентність об'єкта та рівень напруги безпосередньо залежать від актуальних квазіпотреб особистості. Наприклад, коли людина хоче виконати задачі на технічному пристрої, бо скоро дедлайн, але в неї через перепади світла зламався комп'ютер і не можна відновити файли. Ця людина, проходячи повз салон краси та магазин техніки, зайде лише до магазину техніки за комп'ютером, не звернувши уваги на салон краси. Для неї більшу валентність мають об'єкти, пов'язані можливістю виконання завдання, адже вони відповідають актуальній квазіпотребі. Натомість людині, яка прямує на важливу зустріч, більш значущим може здатися салон краси, оскільки в цей момент її потреба полягає у підтриманні належного зовнішнього вигляду.

Отже, один і той самий простір може мати різний зміст для людей із різними квазіпотребами. Те, що відповідає актуальній квазіпотребі, стає фігурою, а те, що не має безпосередньої релевантності, відходить у фон.

Таким чином, можна припустити, що рішення людини визначається її квазіпотребами. Наприклад,

якщо особа, для якої важливим є професійне самореалізування, має обрати між роботою, що сприяє професійному розвитку, але передбачає невисокий рівень оплати, і роботою, яка забезпечує високий дохід, проте не дає можливості зростання, найімовірніше, вона віддасть перевагу першому варіанту за інших рівних умов. Це рішення узгоджується з її квазіпотребою в розвитку. У процесі вибору робота, що відповідає професійному зростанню, стає фігурою сприйняття, тоді як альтернатива з вищим доходом, але обмеженими перспективами, залишається фоном. Цю закономірність відображено на рис. 4.

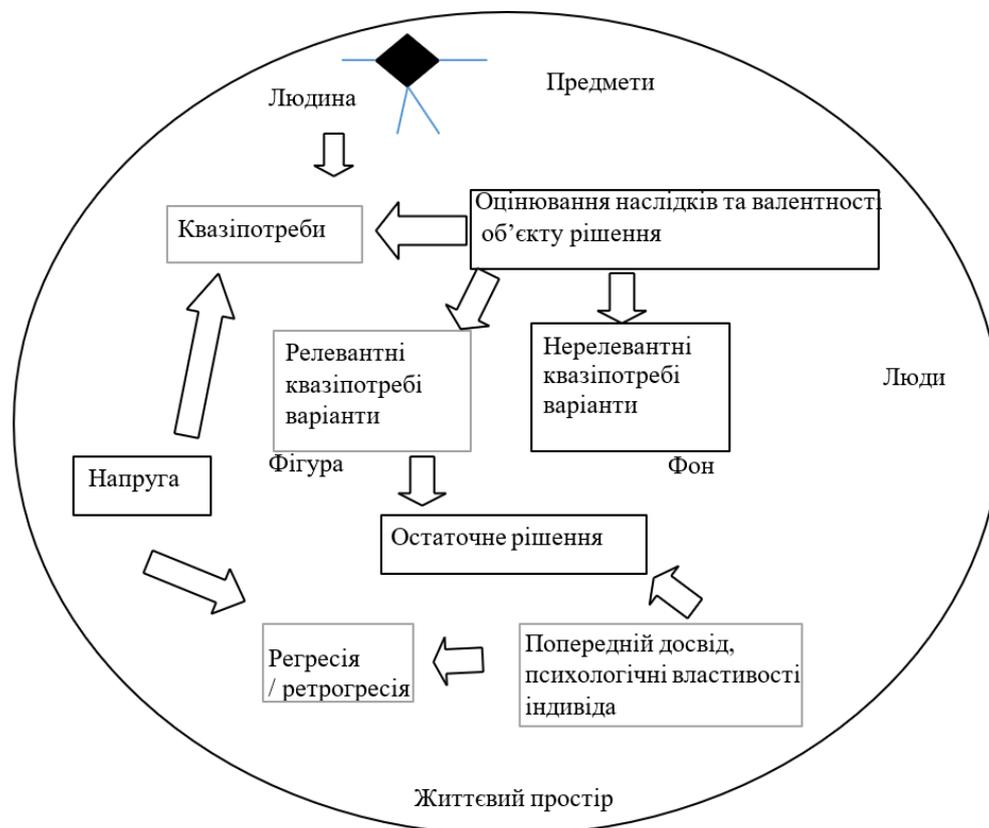

Рис. 4. Схема прийняття рішення в гештальт-підході з використанням ідей К. Левіна та моделей прийняття рішення

Джерело: сформовано автором на основі даних [1, с. 11–30; с. 90–120; с. 250–270; 2, с. 1–3; с. 14–18; 5, с. 97; 8, с. 32–41; 9, с. 1667–1669; 11, с. 619–621; 12, с. 71–80; 16, с. 22–28]

Відповідно до рис. 4 людина функціонує у світі, наповненому предметами та іншими людьми, які утворюють її життєвий простір. Елементи цього простору мають позитивну або негативну валентність залежно від актуальних квазіпотреб. Квазіпотреби відображають соціально зумовлені ситуативні потреби, що виникають у конкретному контексті діяльності й відповідають особистісним цілям індивіда. Їх актуалізація супроводжується появою психологічної напруги у структурі психологічного поля, яка спрямовує поведінку людини на досягнення поставленої мети.

Квазіпотреби безпосередньо впливають на процес оцінювання наслідків прийнятого рішення. Індивід аналізує валентність отриманого результату, визначаючи, наскільки він сприяє задоволенню квазіпотреб. У процесі такого оцінювання відбувається когнітивне фокусування на релевантних квазіпотребі варіантах дії та ігнорування нерелевантних. Релевантні альтернативи в структурі вибору набувають статусу фігури, тоді як нерелевантні утворюють фон. При цьому, в один момент часу буде одна фігура як елемент дійсності відповідає квазіпотреби, в інший інша фігура. Фігура та фон буде змінюватися зі зміною актуальної квазіпотреб. Саме релевантні варіанти мають найбільший вплив на формування остаточного рішення, хоча на нього також позначаються індивідуальний досвід і психологічні особливості людини.

Сила квазіпотреб перебуває у прямій залежності від рівня психологічної напруги. За умови її надмірного підвищення, коли індивід не здатний подолати психологічне напруження через особистісні або середовищні чинники, виникає феномен регресії – вибір, що спирається на адаптаційне пристосування до ситуації, а не на активну трансформацію умов життєвого простору.

У процесі аналізу змін у моделях прийняття рішень (див. рис. 1–3) та схеми прийняття рішень (див. рис. 4), на наш погляд, доцільно враховувати низку засадничих положень теорії поля Курта Левіна, які розкривають динамічну взаємодію особистості й середовища та уточнюють психологічні механізми формування вибору:

1. Рушійні сили поля, які мають позитивну валентність, змушують людей рухатися до мети, а негативна валентність спонукає до віддалення від неї. Це віддалення чи притягнення до мети відбувається як у фізичному, так і переносному сенсі [8, с. 34].

2. Коли людина опиняється перед вибором між двома приблизно однаковими привабливими альтернативами, на неї здійснює сильний вплив внутрішній конфлікт. Щоб позбавитися цього конфлікту та досягти балансу, людина, скоріше за все, швидко вибирає певний варіант. Крім цього, якщо альтернативи є однаково цінні для людини, вона може відмовитися від вибору на невизначний термін, поки обставини, люди, як частини психологічного поля, не змусять людини зробити вибір. Крім того, коли вибір стосується двох приблизно однаково небажаних альтернатив, у людини виникає вагання, що призводить до зупинки на шляху до мети.

3. Перешкоди в процесі досягнення мети змінюють валентність об'єкта на негативний [8, с. 35].

4. У психіці людини завжди є прагнення до балансу між різноманітними потребами та квазіпотребами, щоб напруга була відносно рівномірною, не ізольованою в одній потребі [8, с. 40].

5. Квазіпотреби можна простежити до дій, і вони не є ізольованими, а є вбудованими в більші ментальні комплекси. Квазіпотреби мають зв'язки з іншими квазіпотребами та потребами людини [8, с. 40].

6. У психологічному полі людини існує тенденція до збереження рівноваги. Усі зміни зумовлюють її порушення. Рівновага у К. Левіна є потоком, а не гомеостатичним станом, тому в такій рівновазі присутні певні конфліктуючі сили, які забезпечують допустимий рівень напруги. Напруга є рушійною силою, що спонукає до задоволення квазіпотреб [8, с. 41; 12; 13].

6. Життєвий простір у теорії К. Левіна враховує географічну територію. У цьому просторі існує різна сукупність можливих подій та чинників простору, які визначають поведінку, а отже, і вибір людини в кожний конкретний момент часу. Події та різні чинники, які впливають на людину, є точками дотику або контакту між нею та полем [9, с. 1669; 11, с. 620–223].

7. За К. Левіном, людина може сприймати один і той самий простір по-різному. Залежно від контексту та квазіпотреб інтерпретація буде різною, незважаючи на об'єктивні характеристики простору. Іншими словами, людське сприйняття завжди має суб'єктивну природу. Ця суб'єктивність залежить від квазіпотреб [9, с. 1669; 11, с. 620–223].

8. За К. Левіном, у полі предмети, люди та діяльність є взаємопов'язаними, отже, залежними один від одного. Ця залежність, звісно, буде впливати на процес прийняття рішення людиною [9, с. 34].

Висновки. Проблема прийняття рішень належить до актуальних і багатовимірних напрямів сучасної психологічної науки. У межах гештальт-підходу процес прийняття рішень доцільно розглядати як усвідомлений особистісний акт, спрямований на формування плану дій для досягнення індивідуальних цілей. У ньому завжди відображається актуальний стан психологічного поля суб'єкта прийняття рішення, а також здійснюється оцінка переваг і ризиків кожного з можливих варіантів вибору. Водночас характер цього оцінювання залежить від змісту психологічного поля особистості та рівня її внутрішнього напруження, що зумовлюється актуальними квазіпотребами.

На основі проведеного теоретичного аналізу уточнено низку положень існуючих моделей прийняття рішень із позицій теорії поля Курта Левіна. Визначено, що процес ухвалення рішень значною мірою зумовлений актуальними квазіпотребами особистості, які формують її мотиваційне поле. У моделі інтуїтивного прийняття рішень важливо враховувати не лише попередній досвід, а й систему уявлень індивіда про минуле, теперішнє та майбутнє, що визначає структуру його психологічного простору.

Для теорій прийняття рішень, зокрема теорії каяття, важливим є урахування позитивної або негативної валентності об'єктів вибору, оскільки саме вони впливають на оцінку наслідків і рівень задоволення прийнятим рішенням. У межах модифікованої карнегійської моделі, яка пояснює залежність рішень від рівня невизначеності, інтерпретації результатів і соціальних характеристик особистості, запропоновано доповнення поняттями напруга, квазіпотреба та ретрогресія (регресія). Ці поняття відображають здатність людини долати психологічну напругу під час вибору й адаптуватися до ситуацій підвищеної складності.

На підставі проведеного аналізу розроблено узагальнену схему прийняття рішень у межах гештальт-підходу з використанням ідей К. Левіна, а також модель, що відображає ключові етапи та структурні компоненти цього процесу. У межах життєвого простору особистість здійснює оцінку

можливих варіантів дій, визначаючи, наскільки результат задовольняє її квазіпотребу. Релевантні варіанти поступово стають фігурою вибору, тоді як нерелевантні утворюють фон. Остаточне рішення формується під впливом сукупності цих варіантів, а також індивідуального досвіду, рівня психологічної напруги й особистісних характеристик суб'єкта.

Сила квазіпотреби перебуває у прямій залежності від рівня напруги: за надмірної напруги, коли індивід не здатний її подолати, виникає явище регресії, що проявляється у виборі варіантів, спрямованих на пристосування, а не на самореалізацію.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленні теоретичного аналізу та емпіричній перевірці запропонованих положень. Доцільним є також вивчення особливостей сприйняття й оцінки людиною обраного рішення після його реалізації, що дозволить визначити закономірності міжособистісного та інтраперсонального осмислення процесу вибору.

Список використаних джерел

1. Левін К. Теорія поля у соціальних науках. Академічний проєкт. Серія «Психологічні технології», 2023. 343 с.
2. Izakson L., Zeevi Y., Levy D. J. Attraction to similar options : The Gestalt law of proximity is related to the attraction effect. *PLoS ONE*. 2020. Vol. 15, № 10. p. 1–21. URL: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0240937> (date of access: 11.10.2025).
3. Короход Я. Д. Проблематика дослідження концепту «прийняття рішення» у психології. *Правове життя сучасної України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* Одеса : Гельветика, 2020. Т. 1. С. 275–279. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/389f027a-e6b5-4b6c-82e9-056ea6180289/content> (дата звернення: 11.10.2025).
4. Горбань Г. О. Прийняття рішення як психологічна проблема. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Психологія*. 2021. № 1. С. 9–11. URL: <http://psy-visnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/psy/article/view/3> (дата звернення: 11.10.2025).
5. Пріснякова Л., Агапова І. Вплив психологічних чинників на процес прийняття життєвих рішень особистістю. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*. 2025. Stockholm, Sweden. p. 95–103. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/2885> (date of access: 11.10.2025).
6. Dragomir-Constantin F.-L. Thinking Patterns in Decision-Making in Information Systems. *New Trends in Psychology*. 2025. № 7 (1). p. 89–98. URL: <https://dj.univ-danubius.ro/index.php/NTP/article/view/3255> (date of access: 11.10.2025).
7. Audia P. G., Brion S. A. Carnegie plus Self-enhancement (CSE) model of organizational decision making under ambiguity. *Research in Organizational Behavior*. 2023. № 43. p. 1–13. URL: <https://doi.org/10.1016/j.riob.2023.100194> (date of access: 11.10.2025).
8. Lindorfer B. Personality theory in gestalt theoretical psychotherapy : Kurt Lewin's field theory and his theory of systems in tension revisited. *Gestalt Theory*. 2021. Vol. 43, № 1. p. 29–46. URL: <https://sciendo.com/pdf/10.2478/gth-2021-0002> (date of access: 11.10.2025).
9. Roşca V., Dziura B. From Life Space to Cyberspace : Reimagining Lewin's and Bourdieu's Field Theories for the Digital Era. *Proceedings of the 19th International Conference on Business Excellence*. 2025. p. 1666–1675. URL: <https://doi.org/10.2478/picbe-2025-0128> (date of access: 11.10.2025).
10. Roşca V. Kurt Lewin: His life and his approach to change management. Bucharest : Editura ASE, 2020. p. 9.
11. Roşca V. Implications of Lewin's field theory on social change. *Proceedings of the International Conference on Business Excellence*. 2020. Vol. 14, № 1. p. 617–625.
12. Böhm A. Basic principles for therapeutic relationship and practice in gestalt theoretical psychotherapy. *Gestalt Theory*. 2021. Vol. 43, № 1. p. 69–86. URL: <https://sciendo.com/pdf/10.2478/gth-2021-0001> (date of access: 11.10.2025).
13. Ragsdale E. S. Auf die Beziehung kommt es an : Relationale Determination im interpersonellen und intrapsychischen Erleben. *Phänomenal – Zeitschrift für Gestalttheoretische Psychotherapie*. 2021. Vol. 13, № 1. p. 16–26. URL: <https://www.academia.edu/download/74507145/Ragsdale2021RelationaleBestimmtheit.pdf> (date of access: 11.10.2025).
14. Francesetti G., Roubal J. Field theory in contemporary gestalt therapy, part 1 : Modulating the therapist's presence in clinical practice. *Gestalt Review*. 2020. Vol. 24, № 2. p. 113–136. URL: <https://doi.org/10.5325/gestaltreview.26.1.0001> (date of access: 11.10.2025).
15. Аксельрод А. Юлій Цезар. 6 законів сучасного лідера. Харків : Віват, 2021. 224 с.
16. Rainauli A. Through the eyes of Gestalt therapy : The emergence of existential experience on the contact boundary. *Phenomena Journal – International Journal of Psychopathology, Neuroscience and*

Psychotherapy. 2025. Vol. 7, № 1. p. 20–30. URL: <https://doi.org/10.32069/PJ.2021.2.225> (date of access: 11.10.2025).

References

1. Levin, K. (2023). *Teoriia polia u sotsialnykh naukakh [Field Theory in Social Sciences]*. Akademichnyi proiekt. Seriiia “Psycholohichni tekhnolohii”.
2. Izakson, L., Zeevi, Y., & Levy, D. J. (2020). Attraction to similar options: The Gestalt law of proximity is related to the attraction effect. *PLoS ONE*, 15(10), 1–21. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0240937>
3. Korokhod, Ya. D. (2020). Problematyka doslidzhennia kontseptu “pryiniattia rishennia” u psykholohii [Issues of Studying the Concept of Decision Making in Psychology]. In *Pravove zhyttia suchasnoi Ukrainy: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference* (Vol. 1, pp. 275–279). Odesa: Helvetyka. <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/389f027a-e6b5-4b6c-82e9-056ea6180289/content>
4. Horban, H. O. (2021). Pryiniattia rishennia iak psykholohichna problema [Decision Making as a Psychological Problem]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia “Psykholohiia” – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Psychology Series*, 1, 9–11. <http://psy-visnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/psy/article/view/3>
5. Prisiakova, L., & Ahapova, I. (2025). Vplyv psykholohichnykh chynnykiv na protses pryiniattia zhyttievnykh rishen osobystistiu [Influence of Psychological Factors on the Process of Making Life Decisions by the Individual]. *Collection of Scientific Papers “SCIENTIA”*, Stockholm (Sweden), 95–103. <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/2885>
6. Dragomir-Constantin, F.-L. (2025). Thinking Patterns in Decision Making in Information Systems. *New Trends in Psychology*, 7(1), 89–98. <https://dj.univ-danubius.ro/index.php/NTP/article/view/3255>
7. Audia, P. G., & Brion, S. A. (2023). Carnegie plus Self-enhancement (CSE) model of organizational decision making under ambiguity. *Research in Organizational Behavior*, 43, 1–13. <https://doi.org/10.1016/j.riob.2023.100194>
8. Lindorfer, B. (2021). Personality theory in gestalt theoretical psychotherapy: Kurt Lewin’s field theory and his theory of systems in tension revisited. *Gestalt Theory*, 43(1), 29–46. <https://sciendo.com/pdf/10.2478/gth-2021-0002>
9. Roşca, V., & Dziura, B. (2025). From Life Space to Cyberspace: Reimagining Lewin’s and Bourdieu’s Field Theories for the Digital Era. In *Proceedings of the 19th International Conference on Business Excellence* (pp. 1666–1675). <https://doi.org/10.2478/picbe-2025-0128>
10. Roşca, V. (2020). *Kurt Lewin: His Life and His Approach to Change Management*. Bucharest: Editura ASE.
11. Roşca, V. (2020). Implications of Lewin’s Field Theory on Social Change. *Proceedings of the International Conference on Business Excellence*, 14(1), 617–625.
12. Böhm, A. (2021). Basic Principles for Therapeutic Relationship and Practice in Gestalt Theoretical Psychotherapy. *Gestalt Theory*, 43(1), 69–86. <https://sciendo.com/pdf/10.2478/gth-2021-0001>
13. Ragsdale, E. S. (2021). Auf die Beziehung kommt es an: Relationale Determination im interpersonellen und intrapsychischen Erleben. *Phänomenal – Zeitschrift für Gestalttheoretische Psychotherapie*, 13(1), 16–26. <https://www.academia.edu/download/74507145/Ragsdale2021RelationaleBestimmtheit.pdf>
14. Francesetti, G., & Roubal, J. (2020). Field Theory in Contemporary Gestalt Therapy, Part 1: Modulating the Therapist’s Presence in Clinical Practice. *Gestalt Review*, 24(2), 113–136. <https://doi.org/10.5325/gestaltreview.26.1.0001>
15. Akselrod, A. (2021). *Iulii Tsezar: 6 zakoniv suchasnoho lidera [Julius Caesar: 6 Laws of a Modern Leader]*. Kharkiv: Vivat.
16. Rainauli, A. (2025). Through the Eyes of Gestalt Therapy: The Emergence of Existential Experience on the Contact Boundary. *Phenomena Journal – International Journal of Psychopathology, Neuroscience and Psychotherapy*, 7(1), 20–30. <https://doi.org/10.32069/PJ.2021.2.225>